

Megakadásjelenségek a beszédprodukciónban és a beszédészlelésben

Markó Alexandra
ELTE BTK Fonetikai Tanszék

XVI. MANYE KONGRESSZUS
Gödöllő, 2006. április 10-12.

A spontán beszéd produkciója

rejtetten működő folyamatsorozat

megakadásjelenségek gyűjtése és vizsgálata

a diszharmonikus jelenségek ugyanazon folyamatok eredményeképpen jönnek létre, mint a hibátlan végeredmény

A megakadásjelenségek

→ a beszélő bizonytalanságából adódó jelenségek:

néma szünetek (↔ lélegzetvételi v. retorikai célú), hezitálások, nyújtások, újrakezdések, ismétlések, töltelékszavak

→ a téves kivitelezés jelenségei (hibák):

elszólások, nyelvbotlások, grammatikai és lexikai hibák, kontaminációk, sorrendiségi hibák, változtatások és „a nyelvem hegyén van” jelenség

A megakadásjelenségek hatása a percepcióra

A hallgató tudat alatt felhasználja:
szünetek (Gósy 2000)
~ nyújtások, ismétlések, újraindítások,
töltelékszavak

?

Egyformán észleli-e a hallgató a hibákat ?

Melyek azok a hibatípusok, amelyekre
érzékeny(ebb) a percepció?

Módszer

Indirekt mód:

on line és off line korpuszok (Huszár 2005)
típusgyakorisági adatainak összevetése

- **On line** gyűjtés: a hétköznapi életben előforduló jelenségek **jegyzetelése** ← a hallgató mely megakadásokat veszi észre.
- **Off line** gyűjtés: **rögzített** spontánbeszédanyag feldolgozása ← az egyes megakadástípusok milyen gyakran fordulnak elő a beszédprodukcióban.

Anyag

**On line/valós idejű
jegyzetelt korpusz**

„Nyelvbontlás”-korpusz
(Gósy et al. szerk. 2004, 2005)

5900 adat

**Off line/rögzített
korpuszok**

Gósy 2003
Horváth 2004
Szabó 2004
Markó 2004
Gyarmathy 2005
Kaló 2005

3849 adat

Tipológia

freudi elszólás

morfológiai, szintaktikai hiba

(újraindítás nélküli morf. változtatás és ismétlés toldalékjavítással)

kontamináció

téves szótalálás (malapropizmus), **téves szókezdés**

„nyelvem hegyén van” jelenség

változtatás

újraindítás (újraindítás változtatással)

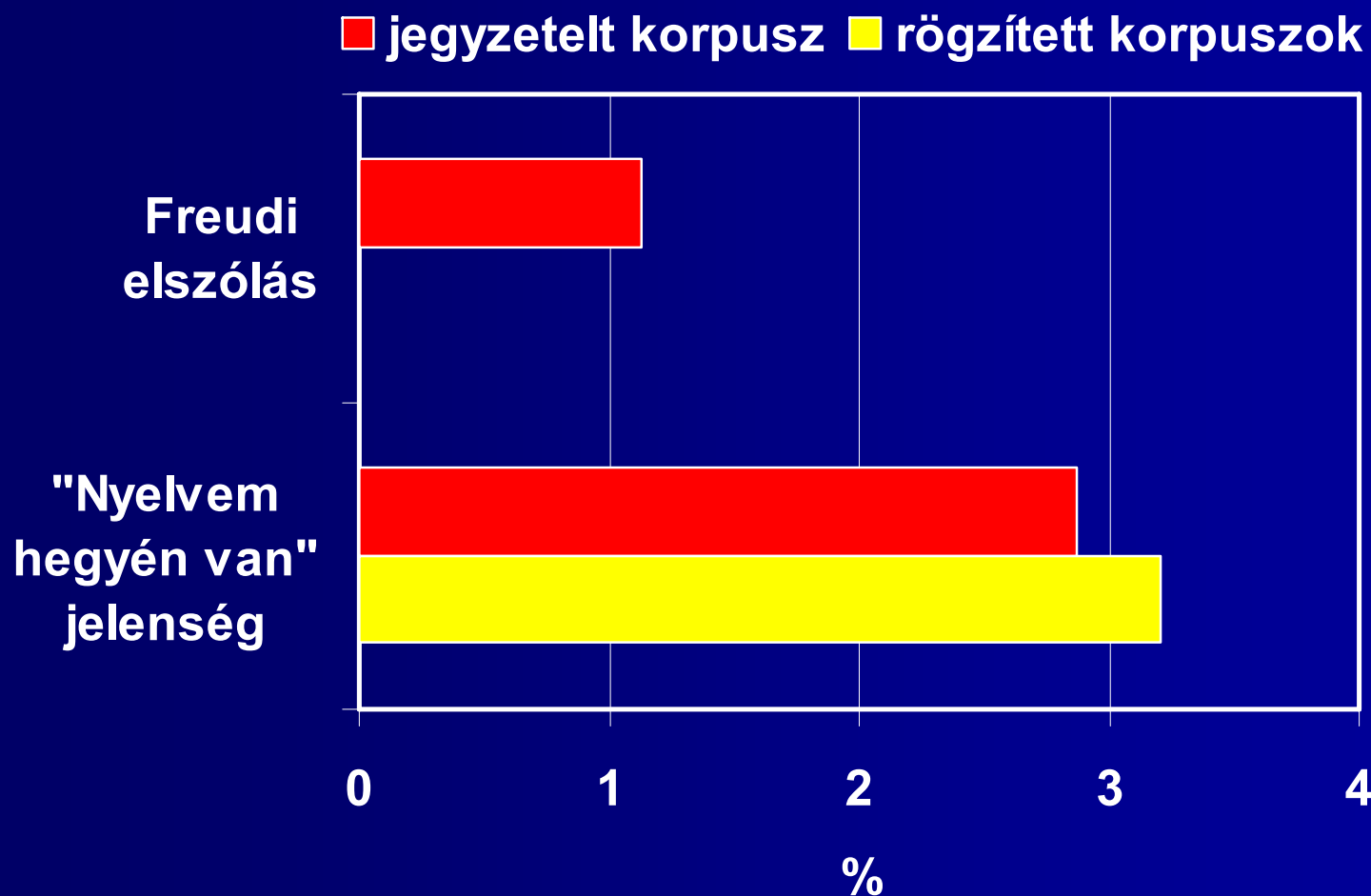
sorrendiségi hibák (perszeveráció, anticipáció, metatézis)

egyszerű nyelvbotlás (betoldás, csere, kiesés)

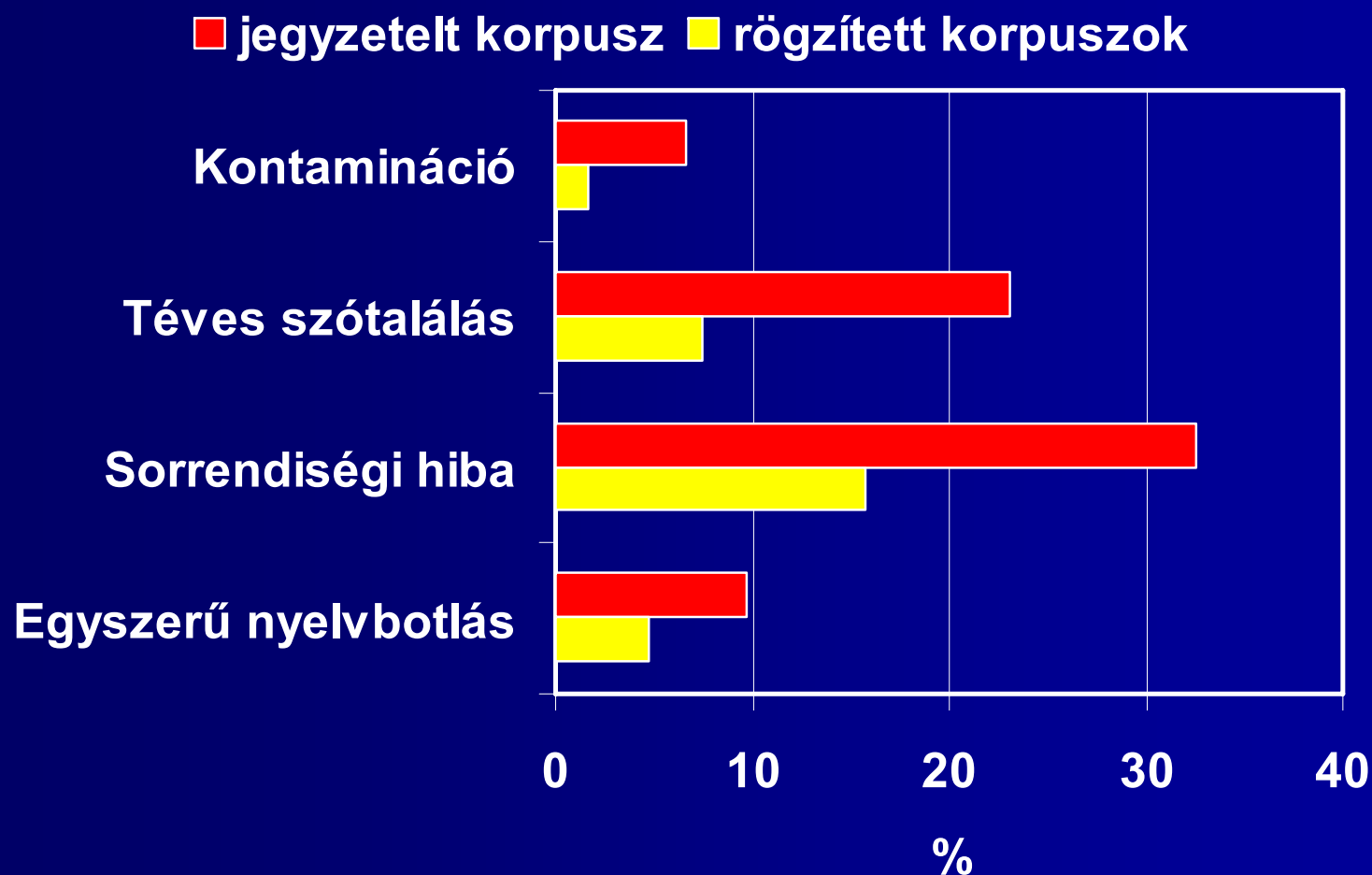

4774 ↔ 1090 adat

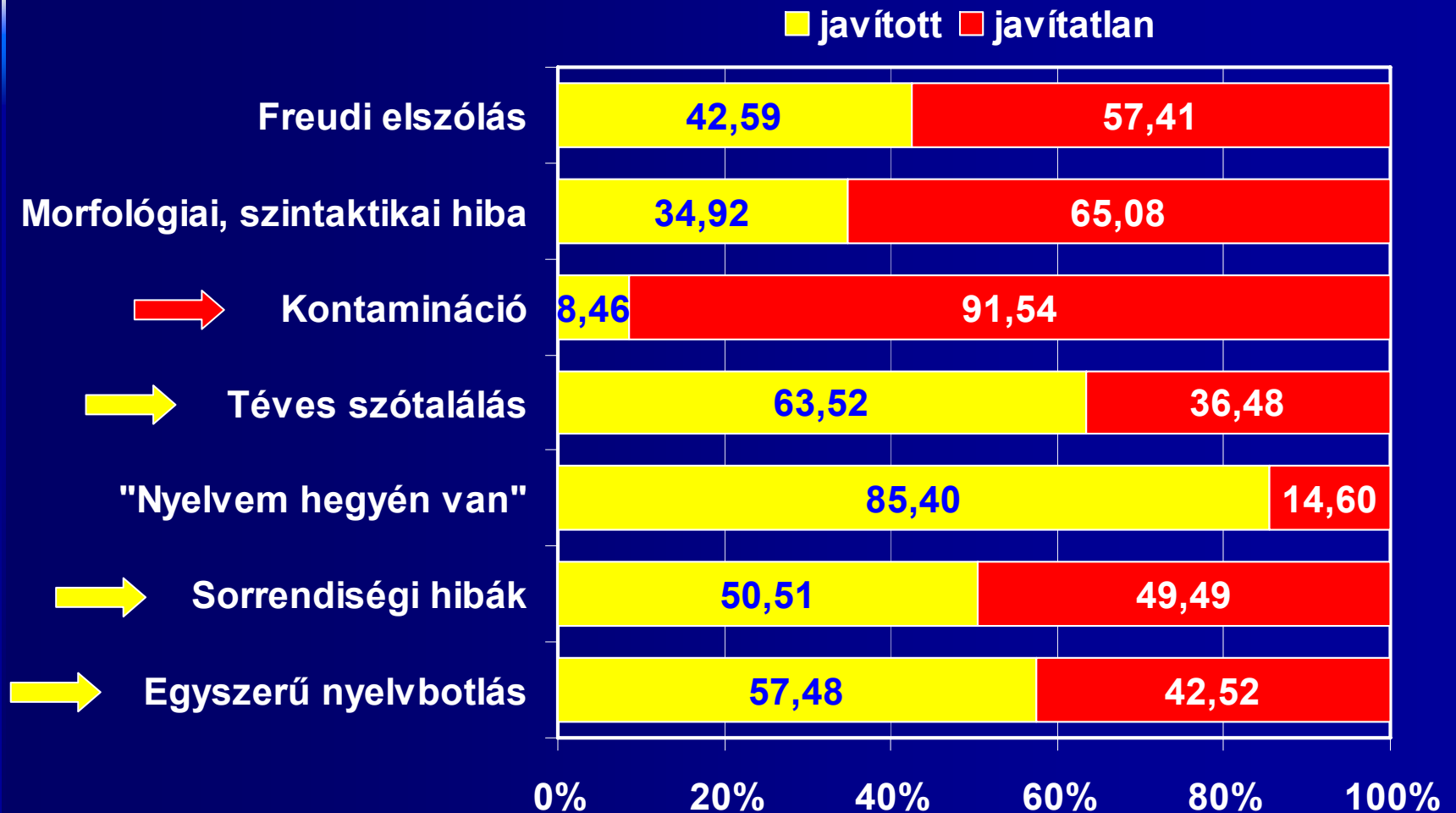
Az összevetés eredményei 1.: hasonlóságok

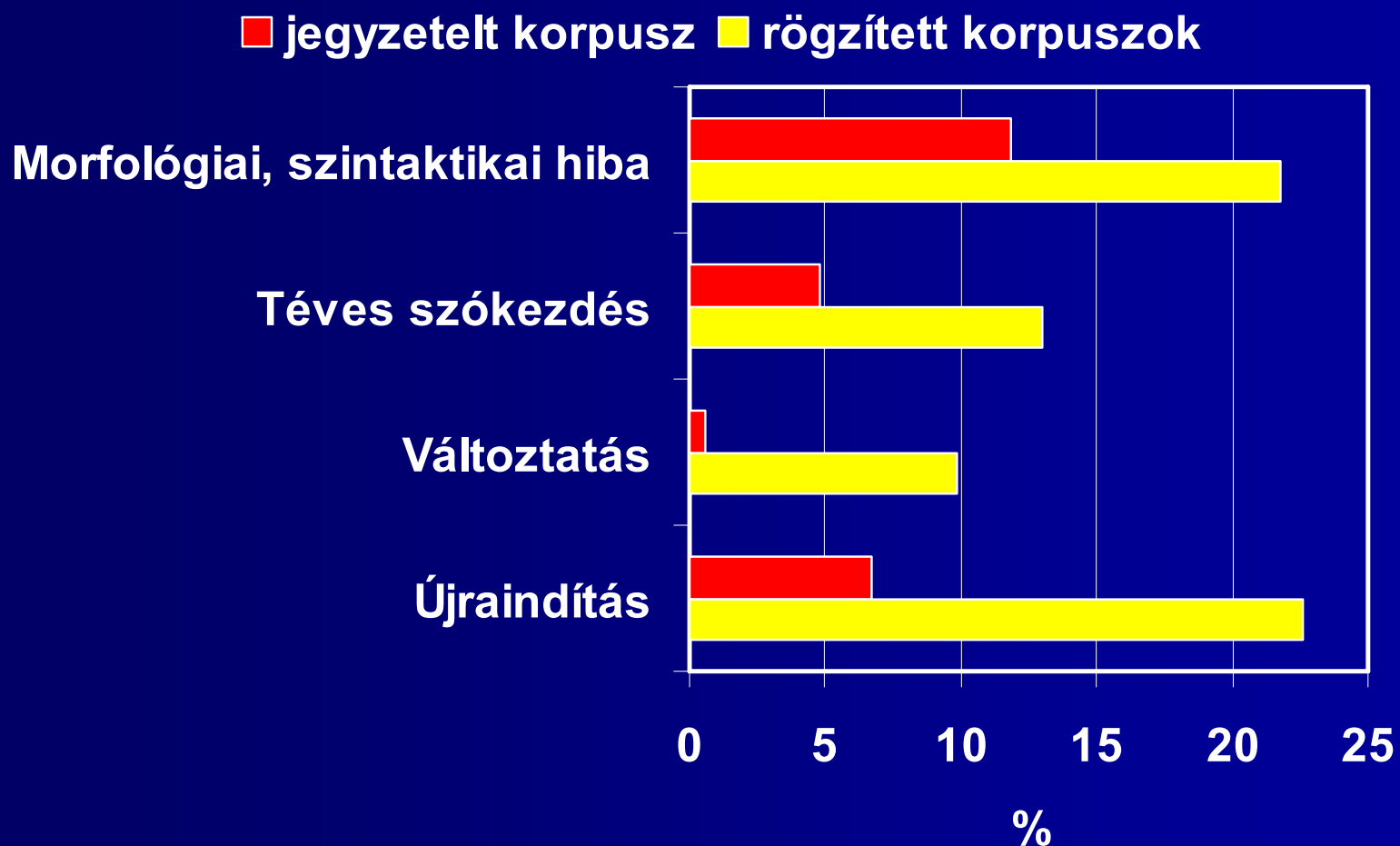
Az összevetés eredményei 2.: többlet a jegyzetelt korpuszokban

Az önkorrekciók aránya a „Nyelvbotlás”-korpuszban

Az összevetés eredményei 3.: többlet a rögzített korpuszokban

Következtetések

Percepció: eltérések a szubjektív megítélés és az objektív adatok között

→ A megakadásjelenség-típusok egy részét a percepciós mechanizmusok

a) felhasználják,

b) kiszűrik,

c) más részük megakasztja, tévútra tereli a feldolgozást.

Kitekintés

Az eredmények fényében újragondolandók

- a spontán beszédbeli önkorrekciók szerepe és szükségyszerűsége,
- a spontán beszéd megjelenési formái a hangzó médiában,
- egyes nyelvművelési szempontok,
- az idegennyelv-oktatás és számonkérés grammatikaközpontúsága stb.

Az előadás bővebb változata megjelent:

Markó Alexandra: A megakadásjelenségek hatása a beszédészlelésre. *Alkalmazott Nyelvtudomány VI/1–2. 2006, 103–117.*

markoxa@ludens.elte.hu